

ISLAMSKA MISAO

Osnivač i izdavač: Fakultet za islamske studije, Novi Pazar

Za izdavača: Prof. dr. Enver Gicić

Glavni urednik: Prof. dr. Enver Gicić

Pomoćnik urednika: Prof. dr. Hajrudin Balić

Redakcija: prof. dr. Mustafa Fetić, prof. dr. Almir

Pramenković, hfz.doc. dr. Haris Hadžić, doc. dr. Siham Mevid

Šerijatski recenzent: prof. dr. Almir Pramenković

Tehnički urednik: Senad Redžepović

Lektor: Samir Škrijelj

Štampa: Grafičar, Užice

Tiraž: 500 primjeraka

Adresa redakcije: Fakultet za islamske studije,
ul. Rifata Burdževića 1, 36300 Novi Pazar

Štampanje ovog broja pomogla je Vlada R. Srbije - Kancelarija
za saradnju sa crkvama i verskim zajednicama

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Narodna biblioteka Srbije, Beograd

378:28

ISLAMSKA misao : godišnjak Fakulteta za islamske studije Novi Pazar /
glavni urednik Enver Gicić. - 2007, br. 1- . - Novi Pazar : Fakultet za islamske
studije, 2007- (Užice : Grafičar). - 24 cm

Godišnje.

ISSN 1452-9580 = Islamska misao (Novi Pazar)

COBISS.SR-ID 141771532

PRAKTIČAN PRIMJER KURTUBIJEVOG PRAVNOG TUMAČENJE KUR'ANA

Abstrakt

Imam El-Kurtubi je, zasigurno, jedan od najvećih islamskih učenjaka, ne samo iz oblasti tefsira u kojoj je pokazao svoj poseban talenat, nego i iz oblasti različitih islamskih znanosti kao što su islamsko pravo, hadis, akaid, arapski jezik sa svim disciplinama itd.

Kurtubijev tefsir *El-Džami' li ahkamil-Kur'an* (Sveobuhvatni tumač kur'anskih poruka), bez ikakve sumnje, spada među najznačajnija tefsirska ostvarenja u cjelokupnoj islamskoj povijesti. Njegova vrijednost posebno se ogleda u svestranosti, obilju podataka i analizama. Svaki aspekt Kurtubijevih komentara vrijedan je zasebnog znanstvenog istraživanja.

Njegov tefsir je objedinio tumačenje Kur'ana u cijelosti, a posebno ajete koji u sebi sadrže propise. Njima je pridavao posebnu pažnju dajući im prednost nad historijatima i pripovijestima koje u njemu nije navodio. Također je primjetna njegova velika ozbiljnost i preciznost u tumačenju Allahove Knjige što, svakako, daje na još većoj važnosti njegovom tefsiru. To je ono što ga čini posebnim među svim ostalim tefsirima, te je zbog toga i prozvan takvim imenom (*El-Džami' - Sveobuhvatni*).

Pored iscrpnih fikhskih komentara i rasprava, on u svom tefsiru posvećuje dovoljno pažnje i prostora gramatici, stilistici, kiraetima, hadisu, nasih i mensuh ajetima, povodima objave i drugim oblastima tefsirske nauke. Ukratko rečeno, objedinio je sve ono što je potrebno

onome koji želi izučavati tefsirske, šerijatske i druge znanosti. Zato je jedan od najdragocjenih tefsira.

Primjer njegovog tumačenja Kur'ana kojeg ću prikazati u nastavku praktičan je pokazatelj predhodno rečenog.

Abstract

Imam al-Qurtubi is undoubtedly one of the greatest Islamic scholars, not only in the field of tafsir in which he demonstrated his special talent, but also in various other Islamic sciences such as Islamic law, hadith, aqeedah, Arabic along with its varied disciplines, etc.

Kurtubi's exegesis (tafsir) *El-Džami' li ahkamil-Kur'an* (Comprehensive Interpretation of Qur'anic Messages) is, without a doubt, one of the most significant tafsir achievements in an entire Islamic history. Its value is particularly reflected in its versatility, abundance of data and analysis. Each aspect of Kurtubi's commentary is worthy of separate scientific research.

His tafsir united the interpretation of the Qur'an as a whole, and in particular those verses that contain precepts. He paid special attention to them, prioritying them over stories and narratives that he did not cite. His tremendous attention and precision in the interpretation of the Book of Allah is also noticeable. This surely gives even a greater importance to his tafsir. This is what makes it special among all other tafsirs, and that is why it is described as (Al-Jami) the All encompassing).

In addition to exhaustive fiqh commentaries and discussions, he devotes sufficient attention and space in his tafsir to grammar, stylistics, qiraats, hadith, nasih and mensuh verses, occasions of revelation and other areas of tafsir science. In short, it has brought together all that is necessary for a person who is eager to study tafsir, sharia and other sciences. It therefore deserves the the description as one of the most precious tafsirs.

An example of his interpretation of the Qur'an, I will present below, is a practical indicator of the abovementioned summary.

AJET O TEJEMUMU¹

Uzvišeni Allah dž.š. kaže:

أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ

...ili ako ste se sastajali sa ženama, a ne nađete vode, onda dlanovima čistu zemlju dotaknite i lica vaša i ruke vaše potarite.²

Nakon što je citirao dio ajeta posvećen tejemmumu kao sljedećoj tematskoj cjelini, El-Kurtubi navodi nekoliko predaja o povodu njegovog objavljivanja gdje, između ostalog, navodi i tzv. hadis *el-kilade* u kome Aiša r.a. kaže: „Izgubila sam ogrlicu koju sam posudila od Esme, pa je Poslanik s.a.v.s. poslao nekoliko ljudi da je potraže. Približilo se vrijeme namaza, a oni nisu imali abdest niti su mogli doći do vode. Klanjali su bez abdesta, pa je Allah objavio ajet o tejemmumu.“³

Povod objave ajeta o tejemmumu naveo sam imajući u vidu da je njegova percepcija veoma bitna za pravilno razumijevanje ajeta i propisâ koje u sebi nosi.

O značenju ovog ajeta, u tematskoj cjelini 26, El-Kurtubi kaže da islamski pravници zastupaju pet različitih mišljenja.

Neki smatraju da ajet govori o međusobnom dodirivanju muškaraca i žena rukom. Prema njima, ovaj se ajet ne odnosi na stanje džunupluka⁴, jer osoba koja je džunup ne može uzimati tejemmum, nego se obavezno mora okupati. Ako ne pronađete vodu, onda neće klanjati sve dok se ne okupa. Ovo se mišljenje prenosi od Omera r.a. i b. Mes'uda r.a.

Ebu Omer veli: „Niko od učenjaka nije zastupao ovo mišljenje osim

¹ El-Kurtubi Muhammed b. Ahmed, *El-džami' li ahkamil-Kur'an*, Muessesa Er-Risalah, Bejrut, 2006., 6/369-399.

² Kur'an *En-Nisa'*, 43.

³ El-Buhari Muhammed b. Ismail, *Sahihul-Buhari*, Visoki saudijski komitet, Sarajevo, 2008., 3/579.

⁴ Džunupluk (džunup) je stanje u kome se nađe osoba (muškarac ili žena) nakon spolnog odnosa, bez obzira da li je došlo do polucije ili ne. Džunupom se, također, smatra osoba kod koje je došlo do polucije i bez spolnog odnosa.

Omera r.a. i b. Mes'uda r.a. Oni vjerovatno ovo svoje mišljenje temelje na predanju Imrana b. Husajna r.a. i Ebu Zerra r.a. koji prenose da je Allahov Poslanik s.a.v.s. dozvolio uzimanje tejemmuma osobi koja je džunup.¹

Ebu Hanife zastupa mišljenje koje je u potpunosti suprotno ovom mišljenju. Prema njemu, ovaj se ajet odnosi isključivo na spolni odnos te na osnovu ovog mišljenja osoba koja je džunup ima pravo na uzimanje tejemmuma u slučaju nemanja vode, a sve se ostale situacije uopće ne tretiraju u ovom ajetu. Znači, Ebu Hanife smatra da seksualni kontakt između muškarca i žene u obliku dodirivanja ili poljupca sa strašću nije uzrok gubljenja abdesta.

Malik veli: „Ukoliko su supružnici spolno općili, u slučaju nemanja vode mogu uzeti tejemmum. U slučaju da su se dodirivali sa strašću, tada gube abdest i mogu uzimati tejemmum u slučaju nemanja vode, a ako su se dodirivali bez strasti, neće izgubiti abdest.“

Isto su mišljenje zastupali Ahmed i Ishak i ovo je mišljenje sukladno ajetu koji komentiramo.

Alija b. Zijad veli: „Ako je žena odjevena u debelu odjeću, u slučaju dodirivanja neće morati obnavljati abdest, a ako je odjevena u tanku i prozirnu odjeću, u tom slučaju gubi abdest i morat će ga obnoviti.“

Abdul-Melik b. Madžišun kaže: „Ko hotimično dodirne ženu s namjerom da se s njom naslađuje, neka obnovi abdest bez obzira na to je li osjetio strast ili ne.“

Kadija Ebul-Velid El-Badži veli: „Ono što se može zaključiti iz stava koji je zastupao imam Malik jeste da samo dodirivanje s namjerom seksualnog kontakta uzrokuje gubljenje abdesta, bez obzira na to jesu li osjetili strast ili ne. S druge strane, dodirivanje kome nije cilj ostvarivanje seksualnog kontakta ne uzrokuje gubljenje abdesta.“

Šafija kaže: „Ako se muškarac prisloni svojim tijelom uz tijelo žene,

¹ Od Ebu Zerra r.a. se prenosi da je Poslanik s.a.v.s. rekao Ammar b. Jasiru r.a.: „Bilo ti je dovoljno samo ovako...“ i udari Vjerovjesnik s.a.v.s. svojim dlanovima po zemlji, puhnu u njih i onda njima potra svoje lice i svoje ruke. Ibid., 1/261.

bez obzira na to je li samo rukom ili nekim drugim dijelom tijela, u tom slučaju će izgubiti abdest.“ Ovo su mišljenje zastupali i Abdullah b. Mes'ud r.a., b. Omer r.a., Ez-Zuhri i Rebia.

El-Evzai kaže: „Ako se dodir vrši rukom, abdest će biti izgubljen, a ako se desi nekim drugim dijelom tijela, abdest neće biti izgubljen.“

Ovo je pet mišljenja o ovom pitanju, a smatram, veli El-Kurtubi, da je najispravnije od njih mišljenje imama Malika, jer se ono podudara sa stavovima Abdullaha b. Omera r.a. i Abdullaha b. Mes'uda r.a. koji su smatrali da se pod dodirivanjem koje je spomenuto u ovom ajetu misli na svaki drugi fizički kontakt između muškaraca i žena osim spolnog odnosa. Prema njima, u svim tim slučajevima abdest biva izgubljen i obaveza je da se obnovi. Ovo je mišljenje zastupala većina islamskih pravnik.

Ibn Arebi kaže: „Ovo se mišljenje podudara sa značenjem ajeta, jer se prethodno spominje stanje džunupluka, a ono nastaje kao rezultat spolnog odnosa. Zatim je spomenuto obavljanje nužde, a nakon toga tjelesni kontakt koji se može desiti u vidu poljupca ili dodirivanja.“

Znači, svaka od ovih triju riječi ukazuje na tri posebne situacije u kojima se gubi abdest. Da se pod dodirivanjem misli na spolni kontakt, u tom bi se slučaju njegovo spominjanje ponovilo dva puta.

Smatram da je i mišljenje imama Šafije sukladno značenju ovog ajeta, a prema njemu, abdest će biti izgubljen bez obzira na to je li se dodir desio uz buđenje strasti ili ne. Ako ženu dodirne muškarac, bit će obavezan ponovo uzeti abdest, osim ako se dodir desio po kosi. U tom slučaju ne mora obnavljati abdest, bez obzira na to je li se pritom probudila strast ili ne. Isti je slučaj s dodirivanjem zuba ili nokta, jer ti dijelovi tijela nisu pokriveni kožom.

Međutim, u svakom slučaju bolje je obnoviti abdest. Ako se dodir desi preko odjeće, to neće pokvariti abdest sve dok se ne desi direktan fizički kontakt, bez obzira na to hoće li dodir biti namjeren ili nenamjeren i bez obzira na to hoće li se pritom probuditi strast ili neće.

El-Mervezi kaže: „Mišljenje imama Šafije najbliže je značenju ovog

ajeta. Ashabi koji su smatrali da direktan dodir kvari abdest nisu to uvjetovali pojavom strasti. Pored njih, većina je tabiina zastupala isto mišljenje.“

S mišljenjem imama Malika, prema kome dodir preko odjeće, bez obzira je li se pojavila strast ili ne, kvari abdest jedino se slaže Lejs b. Sad i nije mi poznato da je neko drugi osim njih dvojice zastupao ovo mišljenje. Ovo mišljenje nije ispravno, jer dodir odjeće koja se nalazi na tijelu ne znači da se desio kontakt između dva tijela. Svi se učenjaci slažu u tome da želja za seksualnim kontaktom ne kvari abdest. Isti je slučaj i s onim ko je dodirivao odjeću na tijelu žene, što ne znači da je dodirivao njezino tijelo.

Potom El-Kurtubi konstatira: „Nije ispravno mišljenje u kome se samo Lejs b. Sad slaže s Malikom. Naime, hafiz Ebu Omer b. Abdul-Berr navodi da su isto mišljenje zastupali Ishak i Ahmed, a prenosi se i od Eš-Šabije i En-Nehaija.“ Oni kažu: „Ako muškarac dodirne ženu i osjeti strast, to mu je pokvarilo abdest, a ako je dodir bez strasti, u tom slučaju ne mora obnavljati abdest.“ Aiša r.a. pripovijeda: „Dešavalo se da spavam dok Allahov Poslanik s.a.v.s. obavlja noćni namaz i s obzirom na to da je naša sobica bila tijesna, moje bi mu noge smetale kada bi htio učiniti sedždu. Zato bi ih pomjerio ustranu, a kada bi se digao sa sedžde, ponovo bi ih vratio na staro mjesto.“¹

Ovo predanje, koje govori o praksi Allahovog Poslanika s.a.v.s., koji je najbolji komentator značenja kur'anskih ajeta, ukazuje na to da se ne može svaki dodir isto tretirati, tj. nije isti dodir koji ima za cilj uživanje i dodir koji se desio iz bilo kog drugog razloga. Ovo predanje sa svim drugim njegovim rivajetima koji govore o ovom događaju ukazuju na to da se kontakt dešavao direktno, tj. ruka Allahovog Poslanika s.a.v.s. dodirivala bi nogu Aiše r.a., a da na njoj nije bilo odjeće. Ovo potvrđuje i drugo predanje koje, također, prenosi Aiša r.a. u kome pripovijeda: „Jedne sam noći primijetila da nema Allahovog Poslanika s.a.v.s. u postelji pored mene, pa sam u mraku počela rukom tragati za

¹ Ibid., 1/300.

njim. Napipala sam njegov taban u mraku dok je bio na sedždi.“¹ Ovo predanje potvrđuje mišljenje prema kome ni direktan kontakt ne kvari abdest u svakoj situaciji.

Zatim El-Kurtubi prelazi na tumačenje sljedećeg dijela ajeta:

فَلَمْ يَجِدُوا مَاءً

...a ne nađete vodu... u kome, u 27. tematskoj cjelini, kaže:

„Kada je u pitanju nemogućnost pronalaska vode, to se može desiti iz više razloga: da vode uopće nema; da je ima, ali je njena količina nedovoljna; ili da postoji bojazan da će čovjek zbog traganja za vodom izgubiti saputnika ili jahalicu na kojoj jaše; ili da postoji bojazan da će ga prilikom traganja za vodom napasti lopovi ili zvijeri; ili da će izgubiti vrijeme, pa neće stići do svog cilja u predviđenom roku; ili da će zbog trošenja vode za abdest ili kupanje izložiti sebe ili druge žeđi i sl. Ako postoji ijedan od ovih razloga, uzet će tejemmum umjesto abdesta ili gusula i obavljat će namaz. Ovaj dio se odnosi i na bolesnika koji ne može samostalno doći do vode, a nema nikoga ko bi mu pomogao u tome.“

U tematskoj cjelini 28 El-Kurtubi navodi razilaženje učenjaka u vezi s pitanjem je li traganje za vodom uvjet za ispravnost tejemmuma?

Malik je smatrao da je uvjet koji čovjeku omogućava olakšicu uzimanja tejemmuma to da prethodno učini sve što je u njegovoj mogućnosti da dođe do vode. Isto je mišljenje zastupao i Šafija.

Kadija Ebu Muhammed b. Nasr smatra da to nije uvjet za ispravnost uzimanja tejemmuma, a to je i stav imama Ebu Hanife.

Prenosi se da je b. Omer r.a., kada bi bio na putovanju, imao običaj ne skretati sa svoga puta u potrazi za vodom više od četiri stotine podlaktica.

Ishak veli: „Čovjek nije obavezan tragati za vodom, osim u svojoj bližnoj okolini.“

Potom El-Kurtubi daje svoj stav o preovlađujućem mišljenju

¹ El-Kušejri Muslim Ebul-Husein, *Sahihul-Muslim*, Dar El-Kutub El-Ilmijje, Bejrut, 1991., str. 352.

riječima: „Smatram da je ispravno prvo mišljenje, prema kome čovjek može pristupiti uzimanju tejemmuma tek nakon što potraži vodu i ne nađe je.“

Ako nakon potrage čovjek ustanovi da nema vode kojom bi se abdestio ili okupao, tu se može desiti jedna od dvije situacije:

a) da vjeruje da u narednom namaskom vremenu neće uspjeti pronaći vodu i

b) da postoji nada da će ipak uspjeti, a može se desiti da se podjednako nada i jednom i drugom. O ovom pitanju postoje tri mišljenja:

Prvo - bolje mu je odmah uzeti tejemmum i obaviti namaz odmah nakon njegovog nastupanja kako bi na taj način zaradio sevape od obavljanja namaza na početku njegovog vremena.

Drugo - uzet će tejemmum tek kada prođe polovica namaskog vremena i odgodit će obavljanje namaza u nadi da će u međuvremenu pronaći vodu. Ovo se mišljenje prenosi od Malika.

Treće - odgodit će obavljanje namaza sve do njegovog zadnjeg vremena u nadi da će pronaći vodu, zato što obavljanje namaza odmah nakon nastupanja njegovog vremena nije obavezno, dok je korištenje vode obavezno, osim ako postoji opravdan razlog da se umjesto korištenja vode uzme tejemmum. Ovo je mišljenje zastupao b. Habib.

Ibn Kasim kaže: „Ako bi čovjek znao da će pred kraj namaskog vremena doći do vode, ali i pored toga uzme tejemmum odmah prilikom nastupanja namaskog vremena, namaz bi mu bio ispravan.“

Abdul-Melik b. Madžišun veli: „Ako to uradi, a kasnije dođe do vode, obavezan je ponoviti namaz.“

Pod pronalaskom vode misli se na to da pronađe dovoljnu količinu kojom se može očistiti. Ako nađe manje od toga, uzet će tejemmum i neće koristiti vodu koju je pronašao u svrhu čišćenja. Ova su mišljenja zastupali Malik, Ebu Hanife, Šafija, Ahmed, kao i većina učenjaka.

Ebu Hanife smatra da je u ovom slučaju dozvoljeno koristiti i vodu

koja je promijenila jedno od svojih svojstava, kao što su boja, miris ili ukus.

Svi se učenjaci slažu u tome da nije dozvoljeno uzimanje abdesta bilo kakvom vrstom pića osim vodom. Voda čija nedostupnost biva uzrokom dozvoljenosti uzimanja tejemumma jeste voda koja nije promijenila svoja prirodna svojstva.

El-Kurtubi zatim prelazi na tumačenje nastavka ajeta:

فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ

...onda dlanovima čistu zemlju dotaknite i lica vaša i ruke vaše potarite..., pobliže pojašnjavajući tejemmum.

Uzimanje tejemmuma jedna je od olakšica koje su propisane sljedbenicima Allahovog Poslanika s.a.v.s. U jednom hadisu stoji: „U odnosu na druge narode mi smo odlikovani sljedećim trima blagodatima: možemo obavljati namaz bilo gdje na zemlji, a zemljom se možemo očistiti tako što ćemo uzeti tejemmum...“¹

Ranije smo navodili, veli El-Kurtubi, povod objave ovog ajeta u kome je dozvoljeno i propisano uzimanje tejemmuma. U narednim ćemo redovima govoriti o jezičkom i terminološkom značenju ove riječi, o svojstvima i načinu uzimanja tejemmuma, o vrsti zemlje kojom se uzima tejemmum, o tome kome je dozvoljeno uzimanje tejemmuma i šartovima njegove ispravnosti.

U arapskom jeziku riječ *tejemmum* označava namjeru, cilj.

Ibn Sikkit veli: „Ovaj dio ajeta znači: ‘Imajte namjeru dotaknuti dlanovima zemlju’, pa je zbog česte upotrebe sam taj čin potiranja lica i ruku nazvan ovim imenom, tj. namjerom.“

Na osnovu ovog mišljenja možemo konstatovati da u šerijatskoj terminologiji riječ *tejemmum* označava dodirivanje dlanovima čiste zemlje, zatim potiranje njima lica i ruku s namjerom čišćenja i pripreme za činjenje ibadeta.

Allah dž.š. u Kur'anu spominje riječ tejemmum na tri mjesta: u suri

¹ Ibid., str. 371.

El-Bekare, En-Nisa' i El-Maide, a ovaj ajet koji tumačimo je ajet kojim je tejemmmum propisan.

Kadija Ebu Bekr b. Arebi veli: „Predanje koje nam prenosi Aiša r.a. o propisivanju uzimanja tejemmuma ukazuje na to da prije toga nije bio poznat ni propisan.“ Ove su njegove riječi ispravne, veli El-Kurtubi.

Isto tako, općepoznato je da kupanje poslije džunupluka nije propisano prije nego što je propisano uzimanje abdesta i nije zabilježeno da je Allahov Poslanik s.a.v.s. ni u mekanskom ni u medinskom periodu ikada obavljao namaz, a da prethodno nije uzimao abdest, i to na način na koji ga mi danas uzimamo.

Uzimanje tejemmuma obavezno je svakom punoljetnom muslimanu koji je dužan obavljati namaz, i to u slučaju ako nije u stanju pronaći vodu kojom će se okupati ili uzeti abdest. Allahov je Poslanik s.a.v.s. rekao: „...Cijela zemlja učinjena mi je mjestom za obavljanje sedžde (namaza) i učinjena mi je sredstvom čišćenja...“¹

Svi se učenjaci slažu u tome da uzimanje tejemmuma ne otklanja džunupluk niti dovodi u stanje abdesta. Čim čovjek dođe do vode, ponovo zapada u stanje džunupluka i stanje bez abdesta i dužan je što prije okupati se i uzeti abdest. Dokaz za to jesu riječi koje je Allahov Poslanik s.a.v.s. uputio Ebu Zerru r.a.: „Čim dođeš do vode, okupaj se.“²

Isto tako, svi se učenjaci slažu u tome da će, ukoliko neko uzme tejemmmum i prije nego što pristupi namazu dođe do vode, njegov tejemmmum prestati važiti i dužan je uzeti abdest ili se okupati, shodno situaciji u kojoj je bio. Većina učenjaka smatra da je ispravan namaz onoga ko da sve od sebe da pronađe vodu, ali ne uspije u tome, pa uzme tejemmmum i klanja, a tek nakon toga pronađe vodu.

Ne postoji nikakav dokaz koji ukazuje na to da je u ovom slučaju obavezno da se namaz ponovi, mada neki učenjaci smatraju da je to preporučljivo, tj. da se ponovo klanja onaj namaz u čijem je vremenu

¹ El-Buhari Muhammed b. Ismail, *Sahihul-Buhari*, 1/258-259.

² Es-Sidžistani Sulejman Ebu Davud, *Sunen Ebu Davud*, Dar Er-Risalah El-Alemijje, Damask, 2009., 1/246.

čovjek došao do vode i okupao se.

Prenosi se od Tavusa, Ataa, Kasima b. Muhammeda, Mekhula, b. Sirina, Ez-Zuhrija i Rebie da su smatrali kako treba ponoviti namaz u ovom slučaju.

El-Evzai smatra da je to preporučljivo, ali da nije obavezno, a to svoje mišljenje temelji na predanju Ebu Seida El-Hudrija r.a. koji pripovijeda da su neka dvojica ashaba krenuli na put i s obzirom na to da nisu imali vodu, uzeli su tejemmum umjesto abdesta i obavili namaz. Međutim, nakon što su nastavili putovanje, naišli su na vodu, i to prije isteka vremena namaza koji su prethodno obavili uzevši tejemmum. Jedan od njih uzeo je abdest i ponovo klanjao namaz, a drugi je smatrao da nema potrebe za tim. Kada su se vratili kući i ispričali to Allahovom Poslaniku s.a.v.s., on je, obraćajući se onome koji nije ponovio namaz, rekao: „Postupio si po sunnetu i bit ćeš nagrađen zbog svoga namaza.“ A drugome, koji je ponovio namaz, rekao je: „Ti ćeš imati dvostruku nagradu.“¹

U tematskoj cjelini 39 El-Kurtubi navodi razilaženje islamskih pravnika o tome kako postupiti u slučaju kada čovjek uzme tejemmum, započne namaz, a u međuvremenu se pojavi mogućnost uzimanja abdesta?

Malik smatra da u ovom slučaju ne treba prekidati namaz i uzimati abdest, nego treba nastaviti namaz i dovršiti ga, a abdest uzeti za naredno namasko vrijeme. Isto su mišljenje zastupali Šafija i b. Munzir.

Ebu Hanifa i skupina učenjaka, među njima Ahmed b. Hanbel i El-Muzeni, smatraju da u ovom slučaju namaz treba prekinuti, uzeti abdest i ponovo započeti namaz. Njihov je argument sljedeći: postojanje vode je uzrok neispravnosti uzimanja tejemmuma i iz istog razloga namaz koji se klanja nakon uzimanja teemmuma, a nakon pojave vode, postaje neispravan ako se obavlja pod tim uvjetom.

Dokaz onih koji smatraju da u ovom slučaju ne treba prekidati namaz jeste ajet:

¹ Ibid., 1/253-254.

*...i ne ništite djela svoja!*¹

Svi se učenjaci slažu u tome da je dozvoljeno uzetiti tejemmum i obaviti namaz u slučaju neimanja vode. Međutim, razilaze se u vezi s pitanjem prekidanja namaza u slučaju kada se u toku njegovog obavljanja pojavi voda. Ni u jednom predanju od Allahovog Poslanika s.a.v.s. ne navodi se da u ovom slučaju treba prekinuti namaz niti o ovom pitanju postoji konsenzus šerijatskih pravnika.

Zatim se El-Kurtubi, u 40. tematskoj cjelini, dotiče i pitanja da li za svaki namaz treba uzimati tejemmum ili se s jednim tejemmumom može obaviti više namaza?

Kadija Šurejk b. Abdullah veli: „Treba uzimati tejemmum za svaki namaz, bez obzira na to radi li se o farzu ili nafili.“

Malik kaže: „Treba uzimati tejemmum za svaki farz namaz posebno, jer je čovjek dužan tragati za vodom u svakom namaskom vremenu. Tek nakon što ne uspije pronaći vodu, dozvoljeno je uzimanje tejemmuma.“

Ebu Hanife, Es-Sevri, El-Lejs, Hasan b. Hajj i Davud kažu: „S jednim tejemmumom može se klanjati više namaza sve dok se ne učini nešto što kvari abdest, jer je u ovoj situaciji čovjek u stanju čistoće sve dok ne pronađe vodu.“

Zatim El-Kurtubi kaže: „Smatram da je prvo mišljenje ispravnije, jer je Allah dž.š. naredio traganje za vodom svakom onome ko obavlja namaz. Tek je onome ko ne pronađe vodu dozvoljeno uzimanje tejemmuma, kako se ne bi desilo da mu prođe namaz. Uzimanje tejemmuma je alternativno čišćenje, koje u sebi sadrži određene manjkavosti, jer se učinak tejemmuma poništava onog trenutka kada se pronađe voda, pa makar čovjek ne učinio ni jednu radnju koja kvari abdest. S druge strane, to nije slučaj s onim ko je uzeo abdest vodom.“

Islamski pravnici se razilaze po pitanju da li je dozvoljeno uzimanje tejemmuma prije nastupa namaskog vremena?

¹ Kur'an, Muhammed, 33.

Šafija i učenjaci koji zastupaju prvo mišljenje smatraju da to nije dozvoljeno, jer se iz ajeta može razumjeti da se uzimanju tejemmuma pribjegava tek nakon što čovjek dođe u opasnost da će mu isteći namasko vrijeme, a ne može pronaći vodu kojom će uzeti abdest. Ovo je ujedno i argument koji potvrđuje mišljenje prema kome se jednim tejemmumom ne može obaviti više od jednog namaza.

Prema mišljenju b. Kasima, onaj ko obavi dva namaza jednim tejemmumom dužan je ponoviti drugi namaz ukoliko njegovo vrijeme nije već isteklo.

Ebu Zejd b. Ebi Gamr prenosi od njega drugo mišljenje, prema kome treba ponoviti drugi namaz, bez obzira na to koliko je vremena prošlo poslije toga. Isto se mišljenje prenosi i od Mutarrefa i b. Madžišuna.

Potom El-Kurtubi, u 41. tematskoj cjelini, prelazi na tumačenje riječi Uzvišenog:

فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا

...čistu zemlju dodirnite.

Riječ *said*, koja je upotrijebljena u ovom dijelu ajeta, označava površinu zemlje, bez obzira na to da li se na njoj nalazi prašina ili ne. Ovo su mišljenje zastupali El-Halil, b. Arebi i Ez-Zudžadž, koji kaže: „Ne znam da među stručnjacima u arapskom jeziku postoji razilaženje u vezi s ovim pitanjem.“

Potom se, veli El-Kurtubi, učenjaci razilaze oko toga kakvom je vrstom zemlje dozvoljeno uzimanje tejemmuma, jer je u ajetu spomenuta čista zemlja?

Neki kažu: „Tejemmum se može uzeti svime što se nalazi na površini zemlje - prašinom, pijeskom, kamenjem, rudom.“ Ovo su mišljenje zastupali Malik, Ebu Hanife, Es-Sevri i Et-Taberi.

Šafija i Ebu Jusuf kažu: „Ovdje se misli samo na zemlju koja je plodna i iz koje raste bilje.“ Prema njima, nije dozvoljeno uzimanje tejemmuma osim ovom vrstom zemlje.

Šafija veli: „Jedino od zemlje koja je plodna može nastati prašina.“

Abdurrezzak prenosi da je neko upitao b. Abbasa r.a.: „Koja je vrsta zemlje najbolja za uzimanjenje tejemmuma?“ Odgovorio je: „Oranica.“

Ebu Omer veli: „Ovo predanje ipak ukazuje na to da se tejemmum može uzimati i nekom drugom zemljom koja nije oranica, ali da je najbolje njom.“

Alija b. Ebi Talib r.a. je rekao: „Tejemmum se može uzeti isključivo dodirivanjem dlanovima čiste prašine.“ Isto je mišljenje zastupao i El-Halil, jer iz kamena ne može nastati prašina.

El-Kija Et-Taberi kaže: „Šafija uvjetuje da se prilikom dodirivanja prašine njezina određena količina prenese do dijelova tijela koji se tom prilikom potiru, kao što se to čini vodom prilikom uzimanja abdesta. Međutim, riječi koje su upotrijebljene u ovom ajetu ne podržavaju Šafijino mišljenje, ali na to ukazuje hadis u kome je Allahov Poslanik s.a.v.s. rekao: „Zemlja je učinjena mjestom obavljanja molitave, a njena prašina sredstvom čišćenja.“¹

Svi se učenjaci slažu u tome da se tejemmum može uzeti dodirivanjem plodne zemlje iz koje može rasti bilje, ali koja nije odvojena od tla niti iskopana. Isto tako, učenjaci se slažu u tome da nije dozvoljeno uzimanje tejemmuma dodirivanjem zlata, srebra, dragog kamenja, hrane (naprimjer hljeba, mesa i sl.).

Međutim, razilaze se u vezi s pitanjem da li je dozvoljeno uzimanje tejemmuma pomoću ruda i minerala.

Malik smatra da je to dozvoljeno, a Šafija da je zabranjeno.

El-Evzai i Es-Sevri kažu: „Dozvoljeno je uzimanje tejemmuma dodirivanjem zemlje i svega što se nalazi na njoj: kamenja, drveća i sl.“ Prema njima, uzimanje tejemmuma dozvoljeno je čak i dodirivanjem leda i snijega.

Ibn Atijja veli: „Što se tiče predmeta napravljenih od gline i sl., prema mišljenju većine učenjaka našeg mezheba, dozvoljeno je uzimanje tejemmuma njihovim dodirivanjem.“

¹ El-Buhari Muhammed b. Ismail, *Sahihul-Buhari*, 1/258-259.

Učenjaci se, također, razilaze oko toga da li je dozvoljeno uzimanje tejemmuma dodirivanjem zida, ali je ispravno, veli El-Kurtubi, ono mišljenje prema kome je to dozvoljeno. Dokaz za to je predanje Ebu Džuhejma b. Harisa b. Damme El-Ensarija r.a. koji pripovijeda: „Allahov Poslanik s.a.v.s. se vratio s nekog putovanja u Medinu i kada mu je neki čovjek nazvao selam, on je šutio sve dok nije otišao do zida i uzeo tejemmum. Zatim mu je odgovorio na selam.“¹ Ovo predanje, također, ukazuje na ispravnost uzimanja tejemmuma potiranjem predmeta koji nisu prašina niti zemlja i to je mišljenje koje zastupa Malik.

Ipak, Šafija objašnjava na način da se tejemmum u ovom slučaju uzima prašinom koja se zakači na zid.

U nastavku, El-Kurtubi, tumači riječi Uzvišenog u kojima kaže:

فَامَسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ

...i lica vaša i ruke vaše potarite.

Ovaj dio ajeta ukazuje na to da je obavezno dio prašine prenijeti na dijelove tijela koji se potiru prilikom uzimanja tejemmuma. Ovo je mišljenje zastupao Šafija, ali ja smatram, veli El-Kurtubi, da to nije obavezno, jer je preneseno da je Allahov Poslanik s.a.v.s. nakon što je dlanovima dodirnuo prašinu puhnuo u njih. U ajetu se prvo spominje potiranje lica, a zatim ruku.

El-Kurtubi, potom, u 44. tematskoj cjelini, navodi mišljenja islamskih pravnika o tome do koje granice treba potirati ruke?

Ibn Šihab smatra da to treba učiniti do ramena, a isto se mišljenje prenosi od Ebu Bekra r.a.

U djelu *El-Musannef* autora Ebu Davuda stoji da je Allahov Poslanik s.a.v.s. potirao ruke do pola podlaktice.²

Ibn Atijje veli: „Nije mi poznato da neko drugi osim njega bilježi ovo predanje.“

¹ Ibid., 1/261.

² Es-Sidžistani Sulejman Ebu Davud, *Sunen Ebu Davud*, 1/240.

Neki, pak, smatraju da treba potirati ruke do laktova, kao što se to čini prilikom uzimanja abdesta. Ovo su mišljenje zastupali Ebu Hanife, Šafija i njihovi učenici: Es-Sevri, b. Ebi Selema i El-Lejs. Svi su oni smatrali da je ovo jedan od farzova tejemmuma.

Ibn Nafi veli: „Ko potare samo šake do zglobova obavezno mora ponovo klanjati namaz.“ Malik kaže: „Ponovit će namaz samo ako njegovo vrijeme nije već isteklo.“

Potiranje ruku do laktova prilikom uzimanja tejemmuma spominje se u predanju Džabira b. Abdullaha r.a. koji prenosi da je tako postupao Allahov Poslanik s.a.v.s.¹

Posljednje pitanje koje El-Kurtubi obrađuje, a vezano je za prethodni ajet, jeste: Da li je prilikom uzimanja tejemmuma dozvoljeno samo jednom dodirnuti zemlju, pa potirati lice i ruke, ili se to treba učiniti dva puta?

Malik smatra da treba učiniti dva puta: jednom prilikom potiranja lica, a drugog puta prilikom potiranja ruku. Isto su mišljenje zastupali El-Evzai, Šafija, Ebu Hanife i njegovi učenici: Es-Sevri, El-Lejs i b. Ebi Seleme.

Džabir r.a. i b. Omer r.a. prenose da je to bila praksa Allahovog Poslanika s.a.v.s.²

Ibn Ebi Džehm kaže: „Dovoljno je zemlju dodirnuti samo jednom.“ Isto se mišljenje prenosi od El-Evzaija, Ataa i Eš-Šabija, Ahmeda b. Hanbela, Ishaka, Davuda i Et-Taberija.

Malik veli: „Ako neko uzme tejemmum tako što će samo jednom dodirnuti zemlju, to će biti ispravno.“

Međutim, Ibn Nafi kaže: „Ako neko to uradi, pa obavi namaz, obavezan je taj namaz obnoviti.“

Ebu Omer veli: „S obzirom na razilaženje učenjaka u vezi s ovim pitanjem, najbolje je ograničiti se na vanjsko značenje ajeta, a to je da treba dodirnuti zemlju dva puta.“

¹ Ed-Darekutni Ali b. Omer, *Sunen Ed-Darekutni*, Dar El-Marife, Bejrut, 2001., 1/423.

² Ibid., 1/423.

ZAKLJUČAK

U navedenom primjeru možemo primijetiti kako El-Kurtubi najprije postavlja fikhski problem kroz tematsku cjelunu, zatim nudi postojeća rješenja islamskih pravnika, da bi na kraju podržao stajalište koje je blisko Poslanikovoj s.a.v.s. praksi i bez obzira na malikijski mezheb kome pripada, on zagovara drugačija rješenja.

Slobodno se može kazati da u svom metodološkom pristupu komparativnom fikhu El-Kurtubi, uglavnom, slijedi princip rasprave i preovlađujućeg (preferiranog) mišljenja.

On prvo iznosi stavove islamskih pravnika, potom raspravlja o razlozima i argumentima kojima su se oni rukovodili, a u zaključnom komentaru, na osnovu tradicionalnih i racionalnih argumenata, opredjeljuje se za neki od navedenih stavova.

Kada je riječ o komparativnom fikhu zasnovanom na različitim hadisima Allahovog Poslanika s.a.v.s., ili različitom poimanju hadisa, El-Kurtubi nastoji iznaći neku zajedničku osnovu među njima tumačeći ih na način koji uklanja konfuziju i kontradiktornost, pogotovo kada su u pitanju hadisi sa općenitim i posebnim značenjem, ili hadisi sa apsolutnim i ograničenim izrazima.

Ako takav postupak nije moguć, El-Kurtubi pribjegava preferiranju hadisa koji pruža jaču argumentaciju braneći svoje gledište znanstvenim metodama i objašnjenjima.

Njegova objektivnost i znanstvena usmjerenost očituju se u korektnom sagledavanju činjenica i dokaza, cjelovitoj prezentaciji stavova i mišljenja, preferiranju rješenja sa jačim argumentima, bez obzira o kojem se znanstvenom autoritetu ili školi radilo.

Iz svega navedenog da se zaključiti da njegov tefsir ima izuzetnu vrijednost i veoma raduje činjenica da je njegovo prevođenje na bosanski jezik u toku te da ćemo ubrzo imati priliku, još više, koristiti se znanjem koje se u njemu nalazi. On je pogotovo važan za istraživače kur'anskih ajeta o propisima, tako da se može reći da je za njih ovaj tefsir nezaobilazan.